

ЖИТОМИР У ТВОРЧОСТІ Л. ФЕДОРЧУКА (ПОВІСТЬ «СОБАЧЕ ЖИТТЯ»)

***Анотація.** У статті розглядається часопросторовий феномен Житомира у прозі житомирського письменника-мемуариста Леоніда Федорчука. Вивчаються особливості розкриття образу міста в загальній образній системі твору.*

***Ключові слова:** мемуари, хронотоп, урбаністична тема.*

Виклад основного матеріалу. Житомирська прозова школа давно стала надбанням історії національної літератури, презентуючи Україні і світу невелике, затишне, дуже провінційне місто, що завжди перебувало в тіні величного Києва. Більшість письменників цієї школи починали з локальних історій про цікавих людей і знакові місця Житомира, а потім перебирались у столицю. Але житомирська школа все одно має важливий маркер — часопростір у творчості її представників міцно прив'язаний до Житомира [3]. На жаль, спадщина Леоніда Івановича Федорчука не розглядається в контексті житомирської школи, що видається нам несправедливим, бо його творчість має всі ознаки приналежності до цього літературного феномену, хоч мало вивчена і поцінована. Його мемуари про життя і роботу в Житомирі добре вкладаються в парадигму особливостей прозової житомирської традиції. Однак житомирська школа була і залишається предметом зацікавлення багатьох учених, зокрема В. Шевчука, В. Даниленка, О. Юрчук, А. Савенця, В. Єршова та інших, а от спадщина Л. Федорчука мало досліджена, за малим винятком [2].

Особливо цікавим і актуальним видається нам вивчення часопросторового виміру Житомира у творах Л. Федорчука, бо він представлений прямо, без натяків і недомовок, топографічні назви, знакові для кожного жителя місцини, символічні локації міста і його околиць розкриваються всім оочим більше дізнатись про старовинне місто на Тетереві. Письменник веде нас вулицями Житомира, описує його природу, річку, історичні місця, парки і сквери, магазини і базари, лікарні і підприємства, околиці і центр. Усе це на відстані певного часу,

знаходився близько від заводу. У 70-ті роки ХХ століття цей гастроном часто ставав плацдармом для боїв за дефіцит серед колег автора, описаних в новелі «У Вас з яйцями все в порядку?».

Але часопростір міста не обмежується історичним центром і урбанізмом, бо це місто провінційне, тому воно вкорінене у свої сільські околиці. Автор народився в Житомирі, жив у місті з невеликими перервами від самого народження і до смерті. Л. Федорчук часто описує мальовничі околиці, згадує живописні місцини, що стали знаковими, наприклад, знамениту скелю Голова Чацького чи прекрасні плеса притоки Тетерева — невеличкої річки Гнилоп'яті, де така чудова рибалка. Все це складає ніби орбіти Житомира, які були доступні автору замолоду, але з часом вони стискаються до 4 вулиць у історичному районі Житнього ринку: «...все хороше рано чи пізно закінчується, прийшов, певно, останній період мого життя, замкнений у квадраті чотирьох житомирських вулиць — Хлібна, Київська, Гоголівська і Шелушкова. Ось тут протікає воістину Собаче життя» [1, с. 57] (переклад з російської наш — М.Ф.).

Локація оповіді не обмежується лише Житомиром, автор розповідає про своє навчання в Одесі, а також про іркутський період, який тривав 15 років. Є також історії про подорожі до Києва, Криму. Однак, часу і місця цим подіям у житті відводиться дуже мало, крім того, тільки Житомир постає у реалістичній об'єктивності, навіть документальності, бо Л. Федорчук не тільки використовує загальну топоніміку, а й прописує точні адреси, включно з номерами будинків і квартир, описами маршрутів. Таким чином, оповідь стає більш приватною, нагадує особистий щоденник, нотатник, що додає їй інтимності і будує більш довірливі стосунки з читачем. Узагалі, створюється враження, що повість написана житомирянином для житомирян, бо в ній місто постає у звичній кожному жителю буденності, автор мало пояснює, де відбуваються події і як місцевість на них впливає. Тільки житомирянин може легко уявити часово-просторові рамки того чи іншого епізоду, бо знає, про які місця і про які відстані між ними йдеться. Це не значить, що мемуари мають тільки локальне значення, навпаки, вони описують значні досягнення у становленні електромусики в межах усієї країни, тим більше, що завод «Електровимірювач» був відомий далеко за її межами. Але хронотоп провінційного міста все ж проявляється постійно, визначаючи і плин оповіді, і її сенс.

бо розповідь обіймає більше, ніж півстоліття, тому хронотоп провінційного міста постійно міняється і наповнюється новим сенсом.

Мета і завдання статті — дослідити особливості творення часопростору Житомира в мемуарах Л. Федорчука, де місто стає не просто тлом для розвитку подій, а важливим елементом оповіді, розкриваючи і свій характер, і характери головних дійових осіб. Час і простір не залишаються незмінними, вони ніби підкреслюють ідею про невпинний плін життя, яку намагається донести нам автор.

Матеріалом для дослідження є повість Л. Федорчука «Собаче життя, чи Пауза для естрадина з оркестром», яка вийшла в 2009 р. в Житомирі в однойменній збірці, що вмішувала також новели і поезії. Автор, Леонід Іванович Федорчук (1939-2014), доволі відома серед певного житомирян людина, активна і творча, прагнучи донести до сучасників непросту історію своєї родини, а також розповісти про досягнення у випуску на заводі «Електровимірювач» унікальних електроінструментів. Так постала мінлива і цікава епопея життя країни в післявоєнний період і на цьому тлі історія багатьох людей, включно з автором, його дружиною, донькою. Велика увага приділена домашнім улюбленцям сім'ї, собакам, що стало лейтмотивом твору і дало йому назву, хоч вона стосується і життя людей в переносному і не дуже втішному значенні.

Особливе місце в мемуарах займає образ Житомира, теж дуже мінливий, часопростір його то розширюється до приміських сіл, то стискається до кількох вулиць. Це залежить від описаного періоду, що допомагає розкрити драму людини, яка на схилі літ залишається практично на самоті із містом. Сам час теж міняється, бо початок розповіді – це автобіографія автора, народженого до війни, місто він пам'ятає розбитим, в руїнах, його дитинство пройшло серед цих руїн (новела «Пташечка і комашечка»). Далі місто стає ніби меншим, але розширюється за рахунок околиць.

Певні особливості зображення урбаністичної теми у творі пов'язані з тим, що основною сюжетною лінією виступає виробнича, бо маємо поєднання мемуаристики і рис виробничого роману. Основною локацією є знаменитий колись житомирський завод «Електровимірювач», де автор трудився інженером-конструктором. Часто події крутяться навколо цього місця, якого сьогодні вже практично не існує. І всі інші локації так чи інакше з ним зв'язані, як наприклад, відомий до сьогодні всім містянам гастроном «Темп», який

Повість Л. Федорчука належить до доволі рідкісного в українській літературі жанру: це мемуари, що межують з виробничим романом. Також ця повість написана в оригінальній формі, складається вона не просто з розділів, а з розділів-новел, не зв'язаних хронологічно. Це дозволило автору розімкнути час і простір, зробити їх рухомими, а не статичними, мінливими і кожного разу наповненими різним сенсом. Ті самі місця Житомира в різний час постають у різному ракурсі, що вибудовує його строкату і роз'єднану картину, яка водночас для автора і його читачів залишається єдиною і завершеною. Таким чином, урбаністичний хронотоп переростає з топографічного у психологічний, а місто стає чимось значно більшим, ніж локація для подій.

Творчість Л. Федорчука відома небагатьом у Житомирі і за його межами, але він належить до тих авторів, які, знаходячись у доволі вузькому часопросторі свого провінційного міста, роблять його символічним місцем, де життя проявляється не менш наполегливо, ніж у великому світі. Творчість цього письменника варта подальшої популяризації і дослідження, зокрема і в площині вивчення урбаністичної теми в українській літературі нового часу.

Література та джерела

1. Федорчук Л.І. Собаче життя, чи Пауза для естрадина з оркестром. Проза та поезія. Рос. мовою. — Житомир : Рута, 2009. — 352 с.
2. Франчук М. На межі мемуаристики і виробничого роману: творчість Леоніда Федорчука / М. Франчук // Волинь філологічна: текст і контекст. Література non-fiction: зб. наук. пр. / Упоряд. Н.Г. Колошук, Т.П. Левчук. — Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2018. — Вип. 25. — С. 253-260.
3. Юрчук О. Житомирська прозова школа: нативізм (В. Шевчук) і контракультурація (В. Даниленко) / О. Юрчук // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. — 2010. — № 20. — С. 218-231.

— о —

УДК 908

ЄЛЕНІНА Є.Г.
(м. Житомир)

ВЕКТОР ЛЮДЯНОСТІ

Анотація. В статті розкрито роздуми автора з приводу побаченого на виставці «На далеких берегах Антарктиди» в Житомирському обласному краєзнавчому музеї).